

MINNER OM JULA PÅ KORSEBERG

Solveigs minner fra 1945 - 1955

Kjære barnebarna og oldebarna mine!

Jeg skriver for mine barnebarn og oldebarn, og ellers til dere som lever om 200 år eller deromkring, og jeg skriver om tiden som jeg husker best, fra cirka 1945 til 1955. Nå heter det gamle dager, og jeg synes det er hundre år siden, men ikke fullt så mange nå før jul 2022.

Alle vintrene på 1950 tallet var kalde og harde, men stabile, med masse snø og passe mange minusgrader. Det var ikke så mye opp og ned på gradestokken den gang. Når vi kom i kjøkkenet om morgenen var vinduene dekket av de mest fantastisk froststjerner og krystaller. Vi måtte prøve å tørke av for å kunne se ut. Vi hadde jo ikke doble vinduer. Det ble aldri nye vinduer, da Synøve og jeg ble nesten uvenner om nye vinduer skulle være som de gamle høye, det ville jeg, og Synøve ville ha moderne 3-fags. Det ble ingen av delene. Og vinduene er de gamle ett lags til denne dag. Før jul måtte vi få nye kjoler og nye sko. Ny kjole kunne bli sydd av Astrid Magnusen. Men vi hadde mere lyst på kjøpekjole. Det var noe stort. Men lenge brukte vi matroskjoler og brukte foldeskjørtet mye lengre. Synøve strikket en gang en nydelig liten genser med kort arm, rosa og lekker med mønster. Da var jeg veldig fin og til blått foldeskjørt! De nye skoene hadde jeg i senga hele natta og kjente på den gode lukta. En gang fikk jeg røde lakksko, de var de fineste jeg har hatt. Små cardigan eller golfjakker måtte vi ha til vinteren utenpå kjoler. Vinteren var kald. En lys blå jakke hadde Lillian brodert små blomster på. Da var jeg fin da. Hva Synøve fikk husker jeg ikke.

JULE-FORBEREDELSE

hadde startet midt i eller i slutten av november når grisen skulle slaktes. Det kom an på når det var fullmåne! Da var det nemlig kaldt nok til å ta vare på kjøttet. (husk, vi hadde hverken kjøleskap eller fryser). Det var mye forberedelse. Dagen for å slakte grisen kom og jeg gjemte meg under dyna for å slippe å høre grisen skrike. Syntes så synd på grisen, men griser kan hyle helt forferdelig når den venter på maten. Men det var ikke lenge før det smalt og for pappa hoiet, «kom å rør i blodet». Det måtte for all del ikke tykne. Tror jeg rørte omtrent en halv time, ute på gårdsplassen, i kulda. Så var det slakterens jobb å gjøre resten. Slakteren var jo pappa. Grisen skulle skoldes og skrapes busta av og det trengtes kokende vann, Så ble den kjørt bort til uthuset og heist opp for å åpnes og ta ut innvollene. Det var jo spennende og det betød mat for hele året. Pappa var igrunnen slakter for mange, så han kunne det.

På høsten, etter at vi flyttet fra Bryggerhuset og inn i hovedhuset igjen, var det kalde rom om morgenen. Pappa la som regel i ovnen før han gikk i fjøset så det kom seg

etterhvert. Det knitret deilig, det hadde begynt å bli litt varme i kjøkkenet når vi andre kom inn. Vi kom inn fra Bryggerhuset, for det var der vi sov så lenge det gikk an før kulda ble for hard. Det var mye å fyre opp og vi bar mye ved. Etterhvert sov vi litt rundt i huset, til vår farmor Mor Ida døde 1955, da sov alle i 2. etasje.

DET BAKES

Det måtte bakes til jul. Siden mamma ikke kunne bake noe som helst med en lam arm, måtte vi tinge på gode stenhoggerkoner eller jenter fra Holm som kom og bakte forskjellige småkaker. Gammel regel var 7 slag. Lillian (Lilleborge) og Marie (Madsen) var innejenter og kunne også hjelpe til med baking. Dagny i Bakken (jeg tror det var Dagny) som kokte smultringer og fraktet dem noen skritt over til benken, så ble det en stripe av fett over gulvet samme vei. Mamma sa «hysj hysj, ikke si noe». Vi måtte skrape fett og vaske etterpå. Men mamma var en pedagog og tok godt vare på de forskjellige damer som var helt nødvendige for å få til det som trengtes. Jeg har skrevet et sted at hun var nøye på at alle fikk den beste mat! Senere ble det Synøves jobb å bake alle de 7 slag som måtte til. Det vil si, hun begynte vel som 7-8 åring. Helt utrolig hva den jenta måtte gjøre. Min jobb var jo å springe ærend til bua, bryggerhuset og kjelleren. Det ble 7 slag, minst. Det luktet godt av jul i flere uker. En gang greide jeg ikke den store fristelsen, jeg ville smake, enda det var helt forbudt å smake før jul. Jeg snek meg opp på kottet hvor kakeboksene sto. I en litt høy boks lå de vakre og gode Sjakkmønster kaker og jeg ville ta bare en. Problemet ble da jeg måtte ta i litt for å få av lokket. Boksen hadde nemlig en skjøl som sprakk opp litt og det var umulig å få på lokket igjen. Jeg kjenner enda på fortvilelsen. Jeg måtte bare si fra da jeg visste at lokket måtte sitte på, ellers ble alle kakene ødelagt! Regelen er: vi må aldri smake på kakene før det ble lov, nemlig på selve julaften.

Å BRYGGE ØL VAR VIKTIG

Å kjøpe brus var faktisk helt utelukket, men Ingfærøl hadde vi hele året. Det er jo nærmest brus. Det kunne jo komme noen, og det gjorde det ofte. Men til jul måtte det være hjemmebrygget øl. Det var en ære å få vellykket øl. Passe gjæret og passe søt! I hele min tid ble det laget på kvelden, det skulle stå for gjæring over natta til neste dag. En flaske konsentrat som het Tomtebrygg ble satt til vann og litt gjær og sukker, som måtte ha akkurat riktig temperatur. Det ble rørt forsiktig ut i melkespannet. Det ble brukt et spann som tok 25 liter. Spannet fikk lokk på, med litt glippe så luft fra gjæringen fikk komme ut. Da jeg sto opp neste morgen sto et monster, innpakket helt i et stort ullteppe, på kjøkkenet. Jeg lurte fælt på hva det var og Synøve fortalte at det var et troll under. Det så virkelig skummelt ut. Det tok sin tid før hun begynte å le og fortelle hva som var inne i trollet. Kjøkkenet ble jo kaldt på natta, derfor ullteppet rundt spannet. På kvelden ble øllet tappet på flasker, korket og satt kjølig i skapet i gangen. Det som ble igjen på bunnen var rester av gjær og grumsete øl. Det ble brukt til å bake Vørterkake. Den ble veldig god med hjemmelaget smør og brun ost.

JULETRE

måtte hentes på lille julaften. Kanskje noen dager før hvis det var meldt mye snø. Jeg gikk med pappa. Det var alltid så koselig. Vi fant et passe høyt og bredt tre. Synøve ville alltid det skulle være høyere. Men pappa hadde tatt ut et tre lenge i forveien. Lille julaften skulle treet pyntes. Aldri før. Det ble nydelig med glitter og norske flagg. Flaggene var viktige enda de var vanskelige å få ordentlig på. Så hadde vi en del annen pynt. Tyske fine pynteting. Nisser som jeg hadde laget av kreppapir på skolen, fikk en knappenål i ryggen og festet i gardinene. Før jul engang hadde mor Ida reist til byen og kjøpt gave til Synøve og meg. Det var to rødfargede hjerter til lys og med nydelig pyntet med et kristtorn blad. Det var en fin gave og de pyntet bordet i mange år. Jeg husker bare den ene gangen vi fikk en sånn luksus. Jeg arvet dem, men de falt etterhvert fra hverandre. Til pynt hadde vi også en papp julenisse som satt under en ring med små klokker. Det var lys i midten og disse små klokker (eller hva det var) ble drevet rundt av varmen fra lyset. Det var mye papp og vi måtte være veldig forsiktige så det ikke ble brann. Vi pyntet også med fine dekorerte lys, to julepyntede lys som sto i sølvstakene på bufeten. De fikk vi ikke brenne og vi pakket dem ned og opp igjen neste år. Mange år. Stearinlys kostet igrunnen mye og vi fikk ikke brenne i utide! Igrunnen var våre foreldre også lei det gamle og var glad for elektriske lys. Så skulle vi ikke sløse heller. Storstua var ferdig pyntet på kvelden lille julaften og aldri var stua mere vakker, med den røde plysj salongen og den strålende lysekrona fra taket. Juletreet med alle lysene glitret. Da jeg var helt liten husker jeg lysholdere med klype for stearinlys. De ble lite brukt da det kunne være brannfare. Men like etter krigen fikk vi nye elektriske lys. Det var en stor glede.

I FJØSET OG STALLEN måtte det også være jul.

Den gode stemningen i meg og alle andre smittet over på dyra. Ingen av oss som vanligvis gikk i fjøset hadde dårlig tid, for foring og melking måtte alltid ta den tiden det skulle uansett, men jeg brukte mere tid på å strø og feie skikkelig. I båsene brukte vi kutterflis, som var litt grov flis, og på gangene bak skantilen (der all kumøkk havnet) strødde vi med helt fin sagflis. Til slutt dro jeg kosten på langs så jeg laget fine striper i sagflisa. I stallen ble det måket og strødd og foret med høy. Til slutt fikk Vera og Mjøs-Vera en boks hel havre til å kose seg med. Den fred som dyrene gir er en helt spesiell fred. Jeg ønsket alle dyrene god jul. Jeg hadde veldig lyst til å sette en tallerken grøt ut på låven til nissen, sånn i tilfelle.....men nei, for noe tull! På lille julaften var det tid for å henge opp julenek. Pappas jobb var å henge opp en på hver side av låvedørene. Da ble det virkelig jul. Kvelden før kvelden var alltid veldig god og hyggelig.

JULAFTEN

morgen en gang kan jeg huske, den eneste gang mamma bar meg over gården i bare nattøyet. Det er mulig hun hadde gjort det før. Men husker bare den ene gangen. Jeg

kunne kle på meg i kjøkkenet, i varmen, uten å være stiv av kulde i bryggerhuset. Da var det deilig og varmt i kjøkkenet og det luktet kaffe og forventning. Rene filleryer var lagt på helt rene gulv kvelden før. Mamma og Synøve hadde nok holdt på lenge etter at jeg hadde lagt meg. Det var jo fyrte godt opp i kammerset i bryggerhuset og det var godt å legge seg der. Å være mørkeredd tror jeg ingen tenkte på at jeg kunne være. Nei, jeg var ikke mørkeredd. Mange ganger hadde mor Ida varmet en murstein på ovnen, pakket den inn i aviser og lagt den nederst i senga, så den skulle være god og varm. Det luktet godt av trykksverte. Jeg savner den lukten. Denne tjenesten tok jo slutt da hun ble for skrøpelig og døde 1955. Men etter at hun døde fikk vi jo hele annen etasje og fikk sove der. Helt til Synøve og Ingvar giftet seg 1959, og tok i bruk to rom. Mamma og pappa fortsatte å sove på nordrommet og jeg fikk en nyinnredet alkove, eller skakkloft som vi sa før. Pappa hadde snekret og laget en fin dør med skrått panel. Det var fint, men trangt for mye skolebøker. Men aldri i livet har jeg sovet så godt som jeg sov i den senga. Det var den samme senga jeg sov i da guttene var små og Raymond, ca 2 år, ville sove hos meg, mange ganger i uka.

Julaften skulle det være mye mat. Mamma hadde sørget for lutefisk. Den var for henne nesten hellig og det viktigste, som hun, med hjelp, hadde lutet og vannet ut sjøl. Vi måtte gå rundt vannkar i gangen. Det var iskaldt, men vannet frøs ikke der, noe det gjorde i bryggerhuset. Ribba ble satt i ovnen og lukta bredde seg i huset. Synøve hadde snittet kål og surkålen begynte å putre. Alt ble selvfølgelig laget fra bunn, (noe annet visste vi heller ikke hva var). Risgrøten var kokt og mye spist på formiddagen julaften. (Vi hadde aldri Mølje som de hadde på Rud, noe Ludvig gjerne ville ha mange år senere, men ikke fikk!) Til dessert måtte det alltid være riskrem med rød saus. Kremen var pisket med hjulvisp. Jeg husker bare at vi en hjulvisp som kunne skrues fast i benkeplata. Da kunne tilogmed jeg vispe kremen. (Vanligvis var ikke hjulvisper annet enn til å holde med venstre hånd og vispe med høyre, det gjorde vi i Lillestrøm og på Høyum). Jeg husker at det var en ufattelig mengde kjeler å vaske opp etter middagen. Noe for lutefisken, gulrøtter og mamma insisterte på Hvit saus. Alltid. Saus som hadde lagt seg til i bunnen av kjelen. Og det var brun saus til Ribba og så surkålen i en annen kjele. Tyttebærsyltetøy måtte høre til. Mens all maten sto på plater (magasinplata) eller i ovnen, var det litt pause, for klokka 5 ringte julen inn. Korseberg ligger jo nærme kirken, så vi hørte alltid klokkene. Og radionen sendte Julegudstjeneste. Samtidig var det fjøsstell, og det måtte være ferdig så vi kunne spise middag til ca klokka 7. Synøve jobbet avgjort mest. Juleevangeliet ble ikke lest hver gang, men mamma ba borbønn for maten, som vanlig. Etter 5 år med krig, var det også ekstra godt med en fredelig jul!

Pappa hadde fyrte opp i den svarte, høye, ovnen i storstua den aller første julaften jeg husker. (og selvfølgelig alle andre juler) Vår lille familie satt der etter middagen, vi ventet på gavene, og det var veldig spennende. Synøve ble borte på et tidspunkt og jeg lurte på hva hun drev med. Så kom et grusomt vesen inn i stua. Det var et så stygt ansikt jeg aldri hadde sett før. Denne nissen hadde ikke skjegg, som jeg ventet at nisser skulle ha, den var bare et et skakt fryktelig syn. Jeg ble redd og jeg husker jeg sa at jeg var kvalm. Kvalm visste jeg ikke hva var, jeg hadde bare hørt at det var ille

og det måtte være noe sånt, jeg ville gå opp til mor, som jeg ofte ville, men hun satt jo der i stua. Synøve ble avslørt! Maska var antakelig en typisk julebukk maske fra mellomkrigstiden eller etter ungdommene som hadde vært i huset under krigen. Jeg husker ikke hva jeg fikk for jeg var nesten i sjokk, kvalmen holdt seg lenge. Jeg kan ha vært 3-4 år da. Sansynligvis fikk jeg sokker som mor Ida hadde strikket. Pappa fikk ihvertfall sokker, mor sticket av hvitt spunnet garn. Hun spant alt garnet av hvit ull. Kardet og spant, og rugget den svarte gyngestolen, mens jeg sov middag der. Den svarte gyngestolen har nok blitt kjørt tilbake til Korseberg. Rokken har Johan Kristian, tror jeg. Mamma ristet på hodet etterpå av hvite sokker, hvor lenge ville de være hvite? Ikke lenge! Og igrunnen ble de liggende i kista på loftet lenge. De var for fine.

Den beste gaven jeg fikk da jeg var jeg 10 år. Pappa hadde vært i byen og kjøpt bøker. Den til meg var Astrid Lindgrens Eventyr. Eventyret om Per Pusling facinerte meg i mange år. Gjør det enda. Jeg var nok litt spesiell til å leke med veldig små dukker. De hadde jeg med meg mange steder. Jeg lekte meg fullstendig inn i historien.

Julaften kvelden var alle helt utslitt. Vi hadde en divan i spisestua, der la pappa seg. Ingen kunne snakke til han da for han sovnet. Sjeselongen ble slått ut og Synøve og jeg sloknet der. Mor gikk opp i 2. etasje og freden senket seg og veden brant ut. Det ble litt kjølig, men neste morgen var det litt varme igjen og det var det ikke så vanskelig å tenne opp i begge ovnene i stuene igjen. Men ved måtte nok hentes. Stort sett hadde vi båret inn det vi trengte på lille julaften. Dagen etter, 1. dag jul var det endelig lov å ta det med ro. Den dagen var både hellig og fri. Da satt jeg fast i storstua og leste og fyrte i ovnen, men da var jeg litt større. Hvert år fikk jeg Frøken detektiv! Da var jeg nok litt større. Den eneste dagen i året jeg kunne lese ut boka, nesten ihvertfall, inntil noe skulle hentes i kjeller eller bryggerhuset. Det var den beste dagen i året, hvis jeg da ikke regner med feriene i Lillestrøm hos Aina, tante og onkel. Men hjemme på Korseberg var det avgjort den beste dagen. Alle var fornøyde og tok livet med ro. Vi spiste kald ribbe, kokte kanskje nye poteter og varmet surkål. På kvelden julaften var det skikk å åpne og ta første skive av Delfiakaka til kaffen. Hvert år. 1. dag kunne vi ta mere, men magen blir før mett enn øynene og vi ble fort mette. Kaka var mektig.

Nei, aldri var livet bedre enn jula på Korseberg.

Hilsen

Bestemor (mormor) til Malin, Magnus og Herman's Solveig

Bestemamma (farmor) til Sommer Josefine og Neva America

Bebbe (farmor) til Hannah og Ida

Mormor til May-Helene og Dennis

Oldemor til Alfred Ludvig av Malin.

Eidsberg, 18. desember 20